

socialistisk karaktär för att göra den amerikanska "pseudodemokratin" till en verklig demokrati, förblir grundvalen, konstitutionen och de politiska institutionerna liberal-demokratiska.

De konstitutionella och inte minst de därmed förbundna vidare rättsliga system-aspekterna är för övrigt något, som också har fått betydligt mera positiv uppskattning från radikal-demokratisk sida än som vanligen har varit fallet. Lag och rätt ses inte längre ensont som korrumperade instrument för förtryck i "den härskande klassens" händer. Rättssystem tilldelas oftare och oftare en autonom roll. Ett exempel är Timothy O'Hagans "The End of Law?" (1984). Även från marxistisk sida dyker flera sådana kätterska tankegångar upp, således t ex Bob Fines "Democracy and the Rule of Law: Liberal Ideals and Marxist Critiques" (1984).

Det förefaller, som det hos förespråkarna för den reella demokratin har skett en om- och uppvärdering av det som något nedvärderande kallas den formella eller procedurala demokratin. Denna demokratiuppfattning har ju varit i centrum för den liberal-demokratiska traditionen, motiverad av denna orienterings starka misstro till den politiska maktutövningen. Hos radikal-demokrater, helt över till den marxistisk-socialistiska flygeln, tycks man i växande utsträckning ha uppmärksammat möjligheterna för och riskerna vid en autonom politisk makt, som inte nog så stora ekonomiska och sociala omvälvningar kan gardera medborgaren emot. Återupptäckten av vad den formella demokratin har att bjuda på hänger samman med denna historiska erfarenhet från senare tid.

Torben W. Grage

Utlåtande avseende långtidsvikariatet som professor i öststatsstudier

Det utlysta långtidsvikariatet som professor i öststatsforskning (halvtid) har sökts av docenterna Jan-Åke Dellenbrant, Anders Fogelklou och Lars Nord. Vi har av fakultetsnämnden fått i uppdrag att som sakkunniga granska de handlingar som de sökande förebragt. Efter slutförd granskning ber vi härmed att få avge följande utlåtande.

Jan-Åke Dellenbrant är född 1946. Han har avlagt filosofie doktorsexamen 1972 och förordnades 1978 till docent i statskunskap, särskilt öststatsforskning. Han är universitetslektor (fr o m 1 juli 1986 högskolelektor) vid

institutionen för öststatsstudier vid Uppsala universitet och har tjänstgjort som tf professor och föreståndare vid avdelningen för öststatsforskning vid Uppsala universitet samt som professor vid Naval Postgraduate School (USA). Han har också upprätthållit tjänster som forskarassistent och docent i statskunskap.

Dellenbrants doktorsavhandling heter *Reformists and Traditionalists: A Study of Soviet Discussions about Economic Reform, 1960-1965*. Undersökningens syfte är att studera den diskussion som föregick 1965 års ekonomiska reform, som enligt författaren "may have constituted the greatest changes in the economy of the Soviet Union since the introduction of the five-year plans" (s 133). Källmaterialet utgörs i första hand av artiklar i dagspressen samt sådana tidskrifter som *Kommunist*, *Planovoe khozjajstvo* och *Voprosy ekonomiki*. Dellenbrant ställer sig uppgiften att studera de förslag om ekonomiska reformer som framfördes under 60-talets första hälft: vilka teorier utgick man från, vilka visioner av det framtida samhället hade man, hur påverkade debatten den sovjetiska politiken? Han söker också pröva den tes som lanserades i den sk konvergensdebatten om att östekonomierna och västekonomierna gradvis närmade sig varandra.

I avhandlingen urskiljs fyra olika skolor i den sovjetiska debatten som ges namnen "administrativa planerare", "den matematiska skolan", "vinstskolan" och "traditionalisterna". De främsta kriterier som skiljer dessa åsiktsgrupper åt är synen på prissättningsmetoder, avvägningen mellan kvantitativa och kvalitativa planindikatorer, avvägningen mellan moraliska och materiella incitament samt metoderna för återrapportering. Dellenbrant uppehåller sig särskilt vid den diskussion som i väst blev känd efter sin upphovsman Evsej Liberman.

"Reformists and Traditionalists" är en lättläst och överskådlig avhandling, där grupperingen av de olika debatttagarna i olika skolor ger en god föreställning om huvudlinjerna i det offentliga sovjetiska meningsutbytet. Att författaren tar avstamp i konvergensteorin innebär samtidigt en viss trivialisering av undersökningen. Ingen av de sovjetiska ekonomer som deltog i debatten var ute efter att införa marknadsekonomi av västerländskt snitt, vilket också några av dem (bl a Liberman) avdelades att klargöra när den ytligare västliga rapporteringen av den sovjetiska debatten blev alltför påträngande. Genom avhandlingens inriktning på några få, "skolskiljande" frågor försvinner många nyanser i den sovjetiska debatten ur sikte och de olika grupperingarna kommer därigenom att framstå som mer pregnanta och outrerade än de i själva verket var. Jämför man Dellenbrants analys med andra västerländska framställningar av samma eller näraliggande kontroverser (t ex Ellman eller Schroeder) kan man nog fastställa att enkel-

heten och översiktligheten har sitt pris i form av en viss utslätning och nyanslöshet. Subtila avvägningar i den sovjetiska debatten försvinner ur blickfältet; i debatten om kvantitativa resp kvalitativa indikatorer har det ju t ex inte från någon sida varit fråga om ett antingen- eller utan snarare om den rätta avvägningen, det rätta antalet, den rätta detaljeringsgraden och den rätta utformningen av de olika planmålen.

Huvudföremålet för Dellenbrants undersökning är de professionella ekonomernas inlägg. Med denna begränsning försvinner en del andra bakgrundsfaktorer till 1965 års reform ur sikte, t ex de strävanden till recentralisering efter det urspårade sovmarkhoz-experimentet som kan ha förefunnits inom olika branscher av näringslivet. Med tanke på att det rör sig om en avhandling i statskunskap är det med viss saknad som man konstaterar att kopplingen mellan den professionella eliten och de politiska beslutsfattarna knappast problematiseras i studien. Till sist tål det att ifrågasättas om inte Dellenbrant som så många andra avhandlingförfattare tillmäter den studerade reformen en något överdriven betydelse. Det inledande citatet om att detta var den viktigaste förändringen sedan införandet av femårsplanerna kan jämföras med Alec Noves karakteristik av 1965 års omläggning av den ekonomiska politiken som "the reform that never was".

I Dellenbrants senare forskning intar *regionalpolitik* och *regionala differenser* en framskjuten ställning. Här märks först och främst "Soviet Regional Policy: A Quantitative Inquiry into the Social and Political Development of the Soviet Republics". Detta arbete handlar inte som man kanske skulle vänta av titeln om regionalpolitik utan snarare om regional jämlikhet och ojämlikhet i Sovjetunionen. Med stöd av statistik framför allt från den statistiska årsskriften *Narodnoe Khozjajstvo* studerar författaren hur de femton delrepublikerna skiljer sig åt i ett antal olika hänseenden. Han kopplar samman ekonomiska och sociala variabler med politiska och konstruerar på basis härav en regressionsmodell för social mobilisering. De kalkyler som genomförs leder fram till slutsatsen att någon fortskridande regional utjämning knappast skett i Sovjetunionen.

En andra bok (under publicering) kring samma frågekomplex har fått titeln *The Soviet Regional Dilemma: Planning, People, and Natural Resources*. Denna undersökning rör i högre grad än den tidigare nämnda just regionalpolitiken, och Dellenbrant kopplar här sina rön angående regionala differenser med frågor som gäller politiskt och ekonomiskt beslutsfattande. Han redogör översiktligt för sovjetisk lokaliseringsteori och visar med några fallstudier hur regionala politiker agerar som påtryckare för att säkra resurser till den egna republiken. Här finns också något som saknades i avhandlingen,

nämligen en diskussion av samspelet mellan akademiker och "policyintellektuella" å ena sidan och politiska aktörer å den andra.

Båda dessa arbeten inger respekt. I det första demonstrerar författaren metodisk finess i hanteringen av ett tidigare underutnyttjat statistiskt material. I den senare ges en intressant punktbelysning av ett område av sovjetisk politik som tidigare ägnats sparsamt intresse. Ett huvudproblem som Dellenbrant i växande grad visar sig medveten om är att "regionalpolitik" är ett svårhanterligt och på flera sätt motspänstigt studieobjekt. Han noterar själv att uttrycket "regional'naja politika" sällan förekommer i sovjetisk litteratur, och detta är helt riktigt; men ämnen som behandlas desto mer flitigt är "kompleksnoe razvitie" och "sbalansirovannost", och häri ryms i varje fall en hel del av vad man i väst vanligen avser med regionalpolitik och strävan efter balanserad regional utveckling. I det andra arbetet förefaller Dellenbrant också mer införstådd med att regionala "resultater" inte kan likställas med effekter av regionalpolitiska intentioner; med andra ord att regioners utveckling i stor utsträckning är biprodukter av ekonomiska och andra avgöranden som fattats helt oberoende av territorialekonomiska överväganden. Framväxten av ett regionalekonomiskt och regionalpolitiskt betraktelsesätt i länder som Sverige är nära kopplat till den politiska och administrativa emancipation som länen undergått genom införande av länsplanering, starkare befogenheter åt landsting och kommuner etc; processen påminner i viss mån om hur nationalekonomi utvecklades i nära anslutning till nationalstatens konsolidering. I vilken utsträckning som ett liknande synsätt kan göra sig gällande i Sovjetunionen är på motsvarande sätt nära kopplat till de republikanska och regionala administrativa nivåernas relativa autonomi.

Regionala frågor behandlas även i några uppsatser samt i två forskningsprojekt som Dellenbrant engagerat sig. Vad gäller det tillsammans med Sten Berglund bedrivna arbetet kring regionala skillnader i de svenska politiska partiernas väljarstöd m m – ett "valgeografiskt" projekt i André Siegfrieds anda, med lätt polemisk udd mot den grasserande surveyvurmen i senare tiders valsociologi – förefaller Dellenbrants insatser mest falla inom planeringsdelen. Undersökningen av utrikespolitikens regionala rötter är ett större, men hittills endast påbörjat företag. Det framstår på detta stadium som en djärv satsning med något oviss utdelning.

Ett annat tyngdpunktsområde i Dellenbrants produktion är *svensk Kooperation*. Den fråga han här har specialiserat sig på är förhållandet mellan medlemsdemokrati och företagsdemokrati – olika aspekter av detta tema är ämnet för flera uppsatser liksom för några förtjänstfulla rapporter till kooperationsutredningen. Det tyngst vä-

gande arbetet är Kooperativ demokrati, som är en empirisk studie av styrelseformer och medlemsdeltagande i några kooperativa föreningar. Här behandlas bl a koncentrationsprocessens inverkan på medlemsaktiviteten och de förtroendevaldas attityder till medlemsdeltagande.

Utöver de huvudområden som här har behandlats har Dellenbrant gjort snabbare nedslag på ett antal olika fält: energipolitik, teknologisk utveckling, säkerhetspolitik etc. I några bidrag avhandlas polska förhållanden. Dellenbrant har vidare skrivit en användbar lärobok om sovjetisk politik. I denna liksom i flera uppsatser är sökanden en av flera författare; ett sådant samarbete skapar i ansökningssammanhang alltid vissa problem eftersom det är svårt att veta hur arbetet fördelats mellan olika upphovsmän. Ett större översiktsarbete om teknologi i Sovjetunionen, som Dellenbrant framställt tillsammans med Adam Perłowski förefaller emellertid huvudsakligen böra gottskrivas den senare.

Till Dellenbrants förtjänster hör en påtagligt internationell forskarprofil. Samtliga böcker om Sovjetunionen och ett flertal uppsatser och artiklar är skrivna på engelska. Dellenbrant har vidare varit aktiv i nordiskt och internationellt forskningssamarbete och bl a tillhört styrelsen för Nordiska kommittén för öststatsforskning.

Vid en sammanfattande bedömning står det klart att Dellenbrant är en effektiv forskare med betydande bredd i såväl ämnesmässigt som metodiskt hänseende. Han skriver klart och pedagogiskt. Utöver avhandlingen har han fullbordat flera större vetenskapliga arbeten.

Anders Fogelklou är född 1943. Han har avlagt fil kand-examen och jur kand-examen vid Stockholms universitet och blev 1978 juris doktor vid Uppsala universitet, där han också sedan 1982 är docent. Fogelklou innehar en halvtidstjänst som universitetslektor (fr o m 1 juli 1986 högskolelektor) vid institutionen för öststatsstudier vid Uppsala universitet och är även forskarassistent vid universitetets juridiska institution. Han upprätthåller fn på halvtid vikariatet som professor i öststatsforskning.

Fogelklous främsta merit är doktorsavhandlingen *Den orättfärdiga rätten* (1978), med undertiteln *En studie över Hegels rättfärdigande och marxismens kritik av den moderna rättsordningen*. En av oss, Daniel Tarschys, var fakultetens opponent vid Fogelklous disputation och sammanfattade senare sina synpunkter på den i en anmälan i *Svensk Juristtidning*. Härur återges vissa avsnitt:

"Anders Fogelklou har valt ett stort och svårt ämne för sin doktorsavhandling (...) --- Studien spänner över ett drygt århundrades rättsliga tänkande i två olika men sammanbundna kulturer, den tyska och den ryska. Under den tid som förflöt mellan professor Hegels föreläs-

ningar i Jena och Berlin och biträdande justitiekommisarien Pasjukanis' ansträngningar att formulera en allmän marxistisk rättsteori konsoliderades juridiken till en systematisk vetenskap. Det är inte någon överdrift att påstå att den akademiska rättsfilosofin konstituerades under denna epok; vad som tidigare prästerats hade knappast karaktären av sammanhållen doktrin. Men under 1800-talets senare del sköt den vetenskapliga utvecklingen fart och debatten i rättsliga frågor vitaliserades. Ur myllret av tyska professorer växte det fram grunder, principer och begrepp. ---

Den idéanalytiska ambitionen är (snarast) av innehållslig karaktär. Författaren vill fastställa substansen i olika rättsteorier. Här och var glider han över i betygsättning och giltighetsprövning av de granskade satserna, men i huvudsak håller han fast vid sin strävan att blottlägga en rättsteoretisk tradition. I inledningen anges "jämförelse av Pasjukanis' rättsteori med Marx" och "tolkningen av enskilda texter" som bokens två genomgående huvudproblem. Parallellställningen av dessa syften förväntar något, eftersom den skulle kunna tyda på att tolkning uppfattas som något annat än ett medel att nå förståelse. Symptom på en sådan "målförskjutning" kan spåras här och var i framställningen.

Avhandlingens centrala begrepp kan sägas vara "rättskritik". Författaren vill undersöka hur den marxistiska kritiken av rättsordningen är beskaffad. Han skiljer därvid mellan tre motsattpar: kunskapskritik och verklighetskritik, total och partiell kritik samt intern och extern kritik. Marxismen förenar, menar han, ett ifrågasättande av olika teorier om rättsordningen med en kritik av konkreta strukturer inom rättsordningen som anses strida mot mänskliga behov. Detta ifrågasättande riktar sig inte enbart mot enskilda sidor av systemet utan mot hela komplexet; det är totalt snarare än partiellt. Det tredje motsattparet utnyttjas till att belysa en skiljelinje i den marxistiska rättsteorin. Medan tyngdpunkten i Marx' egen rättskritik ligger i en exponering av rättens yttre funktioner för det kapitalistiska produktionsättet betonar Pasjukanis rättsystemets inre brister och motsägelser."

Den orättfärdiga rätten förtjänar mer än många avhandlingar beteckningen lärdomsprov. Författaren visar sig väl bevandrad såväl i svårtillgängliga källtexter som i en omfattande sekundärlitteratur. Den noggranna läsningen avkastar många intressanta och originella reflektioner. Dispositionen är dock bitvis svåröverskådlig. Författaren låter sig inte sällan snärjas av dunkla texter, som hindrar honom att med tillräcklig energi utveckla och besvara sitt eget frågeformulär.

Utöver doktorsavhandlingen har Fogelklou inlämnat ett dussintal publicerade uppsatser, åtta recensioner samt två otryckta uppsatser. Ett av dessa arbeten, "Ma-

terialistisk strukturförklaring eller viljans dialektik. Sovjetiska aspekter på den sovjetiska rättsteorin", behandlar frågor med anknytning till avhandlingen och torde kunna ses som en förstudie till denna. Den övriga produktionen gäller skilda aspekter av den sovjetiska rättsliga och politiska systemet. Med något undantag faller dessa arbeten alla inom ramen för området öststatsstudier.

I sina undersökningar av det sovjetiska rättssystemet har Fogelklou varit inne på flera olika juridiska arbetsfält. Flera undersökningar behandlar *civilrättsliga* spörsmål. Den korta artikeln "Personlig äganderätt i Sovjetunionen" ger en klar framställning av gällande sovjetiska rättsregler och av några centrala skiljelinjer mellan östeuropeisk och västlig syn på äganderätten. I den längre uppsatsen "Den socialistiska rätten och avtalet" redovisar Fogelklou vissa särdrag i sovjetisk köp- och avtalsrätt som är av betydelse för östhandeln. Här behandlas bl a det i Sovjetunionen väsentliga skiljedomsinstitutet liksom det komplex av "prekontraktuella" förpliktelser som uppstår genom planushållningssystemet. Författaren framhäver SEV:s särskilda leveransregler som en viktig rättskälla och belyser förtjänstfullt den nära kopplingen mellan civil- och förvaltningsrätt i det sovjetiska rättssystemet.

Den sovjetiska civilrätten, närmare bestämt arbetsrätten, berörs också i den opublicerade uppsatsen "Workers' participation in the management of enterprises and organizations in the USSR: The 1983 law on labour collectives and its implementation". Här är det emellertid mindre det rättsliga innehållet som intresserar Fogelklou än lagstiftningsprocessen och verkställighetsproblematiken. 110 miljoner människor sägs ha deltagit i diskussioner om det behandlade lagförslaget och 550 förslag till ändringar ha framställts, varav flertalet rymde yrkanden om starkare garantier och sanktioner för upprätthållande av arbetsdisciplinen. Vad Fogelklou här har åstadkommit med stöd av ett rikt källmaterial än en intressant fallstudie av den sovjetiska lagstiftningsproceduren i dess olika faser, från höga ambitioner till klena resultat. Utan att parallellen dras ansluter undersökningen nära till den typ av västerländska genomförandestudier som exemplifieras av Pressman-Wildavskys berömda "Implementation" ("how high hopes in Washington are dashed in Oakland").

I flera uppsatser har Fogelklou vidare behandlat *rättsteoretiska* spörsmål. Hit hör bl a föredraget "Law as an ornament of power" där författaren diskuterar rättssystemets roll i den sovjetiska regimens ansträngningar att legitimera det rådande politiska systemet. Bakom vissa lagstiftningsaktiviteter ligger, menar Fogelklou, en önskan om magisk, verbal manipulation av verkligheten med starka ritualistiska drag. En grundligare undersök-

ning är den opublicerade uppsatsen "Det sovjetiska rättssystemet: en teoretisk analys", som ger intryck av att vara ett forskningsprogram. Här redovisas en rad västerländska arbeten om öststaternas rättssystem och författaren diskuterar vidare i vilken utsträckning som vissa allmänna rättsteoretiska begrepp är fruktbara för ett studium av östrätten. Som konklusion anges ett antal olika problem som förtjänar ytterligare forskningsinsatser.

I "Sovjetisk förvaltning: normer, legalitet, attityder och roller" berörs ett *förvaltningsrättsligt* ämne, men även här är författaren mera intresserad av rättsteoretiska aspekter. Uppsatsen är uppslagsrik men dispositionen är inte alldeles lätt att följa. Ett *statsrättsligt* bidrag utgör rapporten "Kinas nya konstitution".

Vid sidan av sina huvudområden – östrätten och den allmänna rättsläran – har Fogelklou även varit inne på mera statsvetenskapliga spörsmål. Såväl i den ovan nämnda uppsatsen om statens ornamentala funktion som i uppsatsen "Legitimitet och sovjetisk statsteoretisk diskussion" har han diskuterat de skilda verbala manifestationernas roll i det sovjetiska samhället. Två övertiktsartiklar i samlingsvolymen "Öststatsstudier: teori och metod", skrivna tillsammans med Claes Arvidsson, behandlar historiska och statsvetenskapliga ansatser i studier av Sovjetunionen. Till detta fält hör också ett uppslagsrikt inlägg i debatten om successionsformerna i sovjetisk politik, "The institutionalization of power: The Andropov succession and the Soviet political order". Här diskuteras den avdramatisering som de sovjetiska ledarskiftena har genomgått från Lenin och framåt, och Fogelklou framkastar tanken att vi på senare år har bevittnat framväxten av ett slags "krypto-parlamentarism". Även om den tesen kan förefalla en aning pressad övertygar författaren i sina resonemang om hur maktskiftena successivt har nått en allt högre grad av institutionell stadga.

Till bilden av Fogelklou som öststatsforskare hör inte endast en mångårig pedagogisk verksamhet utan också ett aktivt deltagande i nordiskt och internationellt forskningssamarbete. Han är bl a ledamot i styrelsen för Nordiska kommittén för öststatsforskning.

Sammanfattningsvis står det helt klart att Anders Fogelklou är en forskare med breda perspektiv och rik beläsenhet – en lärd vetenskapsidkare. Hans produktion är dock hittills begränsad till ett större arbete samt ett antal längre och kortare uppsatser.

Lars Nord är född 1938. Han erhöll filosofie doktorsgraden 1974 och förordnades på basis av sin doktorsavhandling till docent i statskunskap vid Uppsala universitet följande år. Han har vidare varit sekreterare i massmedieforskningsutredningen och är anställd vid sta-

tens institut för byggnadsforskning. Under första halvåret 1986 har han varit tf professor vid Arbetslivscentrum.

Nords främsta merit är doktorsavhandlingen "Non-alignment and Socialism: Yugoslav Foreign Policy in Theory and Practice". Undersökningen syftar till att konfrontera Jugoslaviens utrikespolitiska agerande med den doktrin som landets ledare själva har formulerat. Genom sju empiriska fallstudier söker författaren klargöra hur de principer som uppställts har tillämpats i praktisk handling.

Avhandlingen inleds med en granskning av de utrikespolitiska idéer som kan återfinnas hos marxismens klassiker. Det blir här nödvändigt att diskutera olika tankar om världsrevolutionen som utvecklingsprocess och om relationer mellan i detta hänseende mer och mindre avancerade stater. Författaren jämför Lenins, Stalins och Trotskij's uppfattningar om möjligheten till en isolerad utveckling av socialismen i ett land och om relationerna mellan socialistiska och kapitalistiska stater. Mot denna fond presenteras sedan den jugoslaviska versionen av denna teori, som givits olika namn: "samexistens", "aktiv samexistens", "fredlig samexistens", "fredlig aktiv samexistens" m.m. Nord väljer att kalla den jugoslaviska linjen för "aktiv samexistens" och urskiljer en rad olika komponenter i denna doktrin.

Den empiriska delen av undersökningen sönderfaller i två huvudavsnitt. I det första studerar författaren Jugoslaviens deltagande i den icke-allierade rörelsen och söker fastställa i vilken utsträckning som den jugoslaviska utrikesdoktrinen mål kom till uttryck och vann stöd vid de tre stora konferenserna i Belgrad 1961, Kairo 1964 och Lusaka 1970. Målen sönderdelas för denna prövning i en grupp av "allmänna mål" (suveränitet, opposition mot militärblocken, nedrustning, etc) samt en annan grupp som benämns "socialistiska mål" (motstånd mot imperialism, stöd till nationella befrielseströrelser, stöd för "rättvisa krig", etc). Med relativt enkla kvantitativa mått söker Nord fastställa de olika konferensernas profiler i relation till den jugoslaviska utrikesdoktrinen.

I det andra empiriska huvudavsnittet granskas så Jugoslaviens relationer och initiativ i anslutning till fyra utrikespolitiska kriser: Suez-kriget 1956, invasionen i Ungern samma år, sexdagarskriget 1967 och invasionen i Tjeckoslovakien 1967. Även här söker författaren belysa de "doktrinerna" målkonflikter som de olika kriserna aktualiserade för den jugoslaviska ledningen och värdera de jugoslaviska reaktionerna efter deras överensstämmelse med doktrinmålen. Enligt Nords uppfattning frångår Jugoslavien vid flera tillfällen alliansfriheten i den meningen att landet ensamt bland de alliansfria staterna stöder Sovjetunionen i frågor som är kontroversiella mellan supermakterna.

"Nonalignment and Socialism" är ett arbete som på flera sätt imponerar. För det första är det klart, disciplinerat och väl sammanhållet i vad avser frågeställning, metodiska överväganden, materialredovisning, hypotesprövning och slutsatser. För det andra är det en avhandling med ambitioner att bryta ny mark. Även om författaren i vissa avseenden har tagit intryck av Robert A Levines kända bok *The Arms Debate* och av annan debattforskning som i svensk statskunskap har bedrivits inte minst just vid Skytteanum är själva ansatsen och analys-schemat i avhandlingen utan direkt förebild. Den valda uppläggningsgenomsyras av en strävan efter både exakthet och allmängiltig kunskap; genom att fixera såväl doktrin som beteende och därefter ställa det ena mot det andra vill Nord belysa inte bara de jugoslaviska ledarnas trohet mot sina egna mål utan även de praktiska möjligheterna för ett socialistiskt land att föra en alliansfri utrikespolitik. För det tredje är det en avhandling som präglas av gott handlag med källmaterialet. Inom den ram författaren valt att arbeta ter sig hans tolkningar sansade och omdömesgilla.

I denna ram ligger emellertid också en begränsning, som ger avhandlingen en något abstrakt och lufttunn karaktär. Jugoslavien är ett land som har utomordentligt ömtåliga relationer med flertalet av sina grannstater. Flera av dessa friktioner har därtill starka samband med spänningar mellan de olika nationaliteterna inom landet. Läsaren av en avhandling om det moderna Jugoslaviens utrikespolitik kan därför knappast undgå att förvånas över att sådana brännande stridsfrågor som Trieste-problemet, den långvariga dispyten mellan Jugoslavien och Albanien och den makedonska frågan som länge besvärat förbindelserna mellan Jugoslavien och Bulgarien knappast nämns i undersökningen. Inte heller ägnas de ekonomiska aspekterna av Jugoslaviens utrikespolitik något större intresse. I det implementeringsperspektiv som författaren har valt är marxismen-leninismen den naturliga normkällan för landets utrikespolitik och det praktiska agerandet i olika situationer en fråga om tillämpning, uttolkning och hantering av målkonflikter. Det lämnas således inte något större utrymme för den motsatta tolkning som ser utrikespolitiska doktriner mera som en produkt av staternas behov i olika konkreta situationer, som ett derivat av nationella intressen. Inte heller ges det utrymme för nationella traditioner eller andra "kontinuitetshypoteser" i uttolkningen av jugoslaviska vägval i utrikespolitiken. Nord snuddar visserligen vid tanken att valda ståndpunkter kan vara betingade av en strävan efter att vinna vänner genom gemensamma ställningstaganden, men en sådan hypotes blir svår att hantera genom att den faller utanför det valda betraktelsesättet med dess betoning av ideologins primat över doktrinen och doktrinen primat över

den praktiska utrikespolitiken.

Nords förtrogenhet med jugoslavisk politik dokumenteras också i ett antal artiklar, uppsatser och mindre skrifter. I "Partiet och staten i Jugoslavien" (1968) redovisas debatter och konflikter kring 1958 års partiprogram och 1963 års författning, inklusive den sk Rankovic-affären. "Jugoslaviens nationaliteter" (1971) är en väl-skriven översikt. I flera andra bidrag redovisas aktuell idédebatt, i viss utsträckning med utblickar åt andra öst- och västeuropeiska stater. Nord har också fortsatt att följa den alliansfria rörelsen, vars senare öden är ämnet för en intressant uppsats ("The Movement of Nonalignment: Harmony and Dissent", 1976).

Tillsammans med Leif Lewin har Nord sammanställt en översikt av svensk forskning inom området internationell politik. I förteckningen över Nords skrifter har därtill upptagits några rapporter och uppsatser om svensk bostadspolitik, relationerna mellan statlig bostadspolitik och kommunal självstyrelse, bostadskoope-ration, avvägningen mellan generella och specialdestinerade statsbidrag till kommunerna m.m. Då dessa arbeten inte har bifogats ansökan kan de emellertid inte bedömas i detta sammanhang.

En sammanfattande bedömning är att Lars Nord genom sin doktorsavhandling har meriterat sig som en analytiskt talangfull forskare. Även i sin övriga produktion har han visat sig vara en insiktsfull kännare av jugoslavisk politik och jugoslaviska samhällsförhållanden. Utöver doktorsavhandlingen finns emellertid inga tungt vägande specimen av relevans för den tjänst som det i detta sammanhang är fråga om.

Det bör ha framgått av ovanstående granskning att samtliga tre sökande framstår som begåvade och kunniga forskare, väl ägnade att genom handledning och egen forskning bidra till studiet av östeuropeiska samhällsförhållanden.

Vid den jämförelse som är nödvändig för att upprätta en rangordning mellan de sökande har vi att ta hänsyn dels till högskoleförordningens regler om befordringsgrunder, dels till den ämnesbeskrivning som fastställdes när tjänsten senast utlystes. I högskoleförordningen 19 kap 13 paragrafen föreskrivs följande:

Som befordringsgrund vid tillsättning av tjänst som lärare gäller graden av sådan vetenskaplig skicklighet som är av betydelse med hänsyn till tjänstens ämnesinnehåll och beskaffenhet i övrigt. Särskild vikt skall fästas

1. i fråga om ordinarie tjänst som professor vid vetenskaplig skicklighet som har visats genom egen forskning samt genom planering och ledning av forskning samt även vid pedagogisk skicklighet som har visats genom

handledning av forskning, vetenskaplig undervisning eller utarbetande av läromedel för sådan undervisning.

Ämnesbeskrivningen för tjänsten har följande lydelse:

Öststatsforskningen studerar samhällsförhållandena i Sovjetunionen och Östeuropa med inriktning på social struktur, ekonomi, förvaltning, politik eller ideologi. Öststatsforskningen är tvärvetenskaplig och kan bedrivas inom ett flertal discipliner. Meriterande för tjänsten som professor i öststatsforskning är vetenskaplig verksamhet av relevant innehåll oavsett sökandes institutionella förankring. Vetenskapliga kvalifikationer inom flera av de delområden öststatsforskningen omfattar liksom inriktning på mer än en öststat har särskilt värde.

Vid en genomgång av de allmänna befordringsgrunderna kan det först och främst konstateras, att alla tre sökande har en omfattande pedagogisk meritering. Att undervisningen har meddelats inom olika ämnen bör i detta sammanhang inte tillmätas någon betydelse. Som särskild merit för Dellenbrant bör noteras att han utöver egen undervisning också (tillsammans med en medförfattare) har utarbetat en lärobok. Även några av Fogelklous uppsatser (tillsammans med medförfattare) ingår i läromedel.

Vad så avser planering och ledning av (andras) forskning är det svårt att på basis av det förebrogta materialet dra några bestämda slutsatser. Vi avstår från att rangordna de sökande efter denna bedömningsgrund.

Tyngst väger i vanlig ordning den meritering som vunnits genom egen forskning. Om man inledningsvis lägger de tre doktorsavhandlingarna sida vid sida kan det konstateras, att Fogelklou och Nord har presterat vad som vanligen brukar uppfattas som "gamla" avhandlingar: omfattande och lärda undersökningar som utnyttjar ett omfångsrikt källmaterial. Dellenbrant har däremot skrivit en avhandling som mycket väl svarar mot intentionerna med den nya ordningen: en studie av hanterligt format som hugger tag i ett väsentligt ämne utan att gå till botten med alla problem och utan att finkamma allt tillgängligt material. Dellenbrants avhandling har enkelhetens styrka och svagheter: å ena sidan behandlar den sitt ämne klart och tydligt, å andra sidan sker detta till priset av att många nyanser och subtiliteter lämnas obeaktade. Vid en jämförelse enbart på basis av de tre doktorsavhandlingarna framstår Fogelklou och Nord som bättre meriterade än Dellenbrant.

Kritiken mot den gamla ordningen gick som bekant ut på att den stora avhandlingen innebar en så stor kraftutveckling att den kom att bli något av ett livsverk. Med den nya ordningen ville man vinna att det skulle finnas energi kvar för fortsatta vetenskapliga insatser. I någon utsträckning förefaller dessa prognoser hitintills besan-

nade vid en jämförelse mellan de tre sökandenas produktion efter avhandlingen. Nord har fortsatt att bevaka jugoslavisk politik men har inte, såvitt det förebragta materialet utvisar, gett sig i kast med någon ny större forskningsuppgift. Fogelklou har utvecklat en större vetenskaplig aktivitet och skrivit flera förtjänstfulla uppsatser. Han har också satt igång ett nytt ambitiöst forskningsprojekt, men härifrån föreligger ännu inga vägande resultat.

Dellenbrant medför i jämförelse härmed ett tyngre bagage. Han har efter avhandlingen fullbordat tre större vetenskapliga arbeten, varav två har publicerats och ett är under tryckning. Härutöver har han satt igång ett omfattande projekt och deltar perifert i ytterligare några. Han har gett prov inte bara på energi och effektivitet i det vetenskapliga arbetet utan också på en betydande metodologisk bredd. Det kan visserligen sägas att Dellenbrants produktivitetstakt inte är riskfri: i hans utnyttjande av sovjetiskt material kan det ibland spåras en viss brist på empati och systeminlevelse som gör att han inte riktigt tycks få grepp om intentioner och inne-

håll i källorna. Inte sällan tycks han godta utsagor "at face value" utan att ge sig tillräcklig tid till eftertanke kring avsikter och kontext. Sådana svagheter förtar emellertid inte intrycket av Dellenbrant som en flitig och uppslagsrik vetenskapsidkare. Han är därtill en forskare med utpräglat internationell orientering.

Mot bakgrund av det anförda finner vi det rimligt att sätta Dellenbrant i första förslagsrummet. Av de övriga två kan Fogelklou uppvisa en bredare och mer omfattande produktion. Han bör därför ges företräde framför Nord. Rangordningen blir då följande:

1. Jan-Åke Dellenbrant
2. Anders Fogelklou
3. Lars Nord.

Vi föreslår att Jan-Åke Dellenbrant förordnas till innehavare av det utlysta långtidsvikariatet.

Stockholm och Lidingö den 18 augusti 1986

Bengt Abrahamsson

Daniel Tarschys